

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף צט

גמרא: קושיא: ביד עבדו חייב? מדוע אם אמר השואל למשאל 'שלח את הבהמה ביד עבדך' והיא מתה בדרך השואל חייב? והרי 'יד עבד כיד רבו' והרי זה כאילו המשאל עדיין מחזיק בבהמה עד שתגיע לרשות השואל.

תירוץ: אמר שמואל: מדובר שהמשאל שלח את הבהמה על ידי עבד עברי שלו. עבד עברי אין גופו קנוי לאדונו, ולכן אין היד שלו נחשבת כיד רבו.

תירוץ נוסף: רב אמר: אמנם מדובר בעבד כנעני, אבל כשהשואל אמר למשאל שישלח לו את הבהמה, הרי זה כאילו הוא אומר לו 'הכישה במקל והיא תבא' = תכיש אותה במקל שתצא מביתך ותבוא לביתי. ולכן אין הבדל באמת אם המשאל שלח אותה עם אדם נוסף או לא, כי השואל כבר קיבל על עצמו אחריות על כל מה שיקרה לה, מהרגע שהיא יצאה מביתו של המשאל.

מיתבי, השואל את הפרה ושלחה לו ביד בנו ביד שלוחו חייב, ביד עבדו פטור: בכרייתא מפורש שאם המשאל שלח את הבהמה ביד עבדו, השואל פטור. בשלמא לשמואל הסוכר שהמשנה מדברת על עבד עברי, יש לתרץ את הסתירה בין המשנה לכרייתא. המשנה מדברת בעבד עברי, והכרייתא בעבד כנעני. אלא לרב הסוכר שגם המשנה מדברת על עבד כנעני, קשה.

תירוץ: אמר לך רב לא תימא וכו': אל תאמר שרב תירץ - 'נעשה כאומר לו הכישה במקל וכו'. אלא תאמר שרב תירץ - מדובר שאומר לו במפורש 'הכישה במקל והיא תבא'. דהיינו במשנה מדובר שהשואל אמר למשאל 'הכישה במקל והיא תבוא, ואם אתה חושש שתלך למקום אחר, שלח את עבדך עמה' (תורת חיים). ולכן הוא מתחייב אם מתה בדרך. ואילו הכרייתא מדברת באופן שאמר לו השואל 'שלח את הבהמה ביד עבדך', ולכן אין זו קבלת אחריות והוא פטור.

דאיתמר השאילני פרתך וכו': הגמרא מביאה ראייה לכך שזו הגירסה הנכונה בדברי רב. שעל מקרה שאמר השואל 'הכישה במקל', אמר רב שמכיון שיצאה מרשות המשאל הוא כבר חייב.

נימא מסייע ליה: לרב. 'השאלני פרתך וכו'.

דחיה: אמר רב אשי: מדובר שהחצר של השואל נמצאת מאחורי החצר של המשאיל, כך שחייבים לעבור דרך החצר של המשאיל בשביל להגיע לחצר של השואל. ולכן כשהמשאיל שולח את הפרה לכיוון החצר של השואל היא ודאי תגיע לשם. ולכן השואל מקבל עליו אחריות מיד כשהיא יוצאת מרשות המשאיל, משום שהיא מיד נכנסת לרשות השואל. אבל אין ראייה מכאן למקום שהפרה צריכה לעבור מהחצר של המשאיל דרך רשות הרבים אל החצר של השואל. שאז גם כשהשואל אמר למשאיל שיכישה במקל, הוא לא התכוין לקבל על עצמו אחריות עד שהיא תבוא לרשותו.

קושיא: אי הכי מאי למימרא: אם מדובר במקרה שחצרו של שואל לפניו מחצירו של משאיל, מה החידוש שהשואל מתחייב מיד כשתצא מרשות המשאיל? **תירוץ:** לא צריכא וכו': מדובר שיש בחצר של המשאיל פינות שהפרה יכולה ללכת לשם ולהתחבאות שם. היה מקום לומר שהשואל לא סומך בדעתו לקבל עליה אחריות מיד כשהכישה המשאיל במקל, מחשש שמא היא מלך לאחת הפינות. קמ"ל שהוא לא חושש לכך.

*

אמר רב הונא השואל קרדום מחבירו: אם הוא השתמש בגרזן ובקע בו עצים, הוא קנה את הגרזן. אבל אם הוא לא השתמש בו, הוא לא קנה אותו. כי רב הונא סובר ש'משיכה' אינה מעשה 'קנין' בשומרים, אלא רק השימוש בחפץ.

שאלה: למאי: לגבי מה הוא 'קונה' את הגרזן בשימוש ולא במשיכה? אם נאמר לגבי התחייבות באונסין, דהיינו שהוא לא מתחייב עד שיבקע בגרזן. קשה - מדוע גרזן שונה מפרה, שהשואל מתחייב עליה משעת השאלה עוד קודם לשימוש?

תשובה: אלא לחזרה: אם המשאיל רוצה לחזור בו מההשאלה, הוא יכול לעשות זאת כל עוד השואל לא התחיל להשתמש בגרזן. אבל ברגע שהשואל בקע בו עץ, המשאיל כבר לא יכול לחזור בו, עד שיגמרו ימי ההשאלה שהסכים להשאל לו. כי כאמור רב הונא סובר שאין משיכה קונה בשומרים. (אמנם לגבי התחייבות בנזקי החפץ, מתחייב השואל מיד במשיכתו).

ופליגא דרבי אמי: רב הונא חולק על רבי אמי. רבי אמי אמר – המשאיל לחבירו קרדום של הקדש בשוגג, המשאיל מעל 'לפי טובת הנאה שכו'. כלומר עליו לשלם את ההנאה של המעילה להקדש, לפי טובת ההנאה שהוא אמור לקבל מחבירו על ההשאלה הזו. ומוודים זאת לפי המשאיל בעצמו, דהיינו אומדים כמה כסף היה מוכן המשאיל לשלם כדי לקבל את טובת ההנאה שהוא יקבל מחבירו עבור ההשאלה. ובכל אופן חבירו (= השואל) מותר לבקע בגרזן לכתחילה. עד כאן דברי רבי אמי.

ואי לא קנאו: אם רבי אמי סובר שמשיכה אינה קונה בשומרים, מדוע המשאיל מעל? והרי כל עוד השואל לא התחיל להשתמש בגרזן הוא יכול לחזור בו ולהחזיר את הגרזן להקדש. ואם כן מדוע לשואל מותר לבקע בגרזן לכתחילה? עליו להחזיר את הגרזן להקדש!

אלא בהכרח שמשיכה קונה בשומרים. ולכן ברגע שהשואל משך את הגרזן הוא כבר קנה אותו, וממילא המשאיל כבר מעל, וממילא הגרזן יצא לחולין ומותר לשואל להשתמש בו.

ופליגא דר' אלעזר: וכן רב הונא חולק על רבי אלעזר, הסובר שרבנן תקנו משיכה בשומרים.

תניא נמי הכי – (א.) כשם שתקנו משיכה וכו', (ב.) וכשם שקרקע נקנית וכו' כך שכירות נקנה בכסף ובשטר ובחזקה: הגמרא מבינה ש'שכירות' האמורה בבבביתא הכוונה למי ששוכר בהמה או כלים.

קושיא: שכירות מאי עבידתיה: מה שייך קנין חזקה בשכירות מטלטלין? (קנין 'חזקה' האו קנין שנעשה בקרקע, על ידי שהקונה נעל את השער או בנה גדר).

תירוץ: אמר רב חסדא שכירות קרקע: הבריייתא מתכוונת למי ששוכר בית, שניתן לקנות את השכירות על ידי חזקה.

*

אמר שמואל, האי מאן דגזיל חביצא דתמרי מחבירו: מי שגזל מחבירו 'חביצא' של תמרים (= תמרים המדובקים יחד), ויש בה חמישים תמרים. **אגב הדדי מזדבנן בנ' נכי חדא:** כשהיא נמכרת כולה יחד השווי שלה הוא 49 פרוטות (כדי שהקונה יוכל למכור כל תמר בפרוטה ולהרוויח בסופו של דבר פרוטה). **חדא חדא**

מזדבנן בני: וכשמוכרים כל תמר ותמר בנפרד, מוכרים כל תמר ותמר בפרטה אחת, ס"ה חמישים פרוטות.

וא"כ כמה ישלם לנגזל? תשובה:

להדיוט משלם חמשים נכי חדא: אם הוא גזל את החביצא מהדיוט (= מאדם רגיל ולא מהקדש) עליו לשלם לו 49 פרוטות (כמו שהם נמכרים יחד, ויבואר לקמן).

להקדש משלם חמשים וחומשייהו: ואם הוא גזל את החביצא מהקדש עליו לשלם להקדש חמישים פרוטות (כמו שהם נמכרים אחד אחד), ועליו להוסיף חומש כדין גוזל הקדש (= כל מי שגזל את ההקדש עליו להחזיר את הגזלה ולהוסיף חומש).

מה שאין כן במזיק דלא משלם חומשא: מוסיף שמואל ואומר - אמנם הגוזל את ההקדש מוסיף חומש, אבל המזיק את ההקדש לא משלם חומש, שנאמר **וְאִישׁ כִּי יֹאכַל קֹדֶשׁ בְּשִׁגְגָה וַיֹּסֶף תְּמִשְׁתּוֹ עָלָיו**, ודורשים שחייב חומש שייך רק באוכל הקדש ולא במזיק הקדש.

קושיא: **מתקיף לה רב ביבי בר אביי:** מדוע להדיוט משלם רק 49, והרי הנגזל יכול לומר לו 'אני הייתי מוכר אותם אחד אחד' (ס"ה חמישים).

תירוץ: **אמר רב הונא בריה דרב יהושע:** למדנו במשנה במס' בבא קמא - **שמיין בית סאה באותה שדה**, כלומר אדם שבהמתו אכלה ערוגה אחת בשדה של חברו, לא שמיין כמה עולה לקנות ערוגה אחת כי אז המחיר יהיה יקר, אלא שמיין כמה שטח בית סאה (50 אמה X 50 אמה) שווה פחות אם חסר בו ערוגה אחת, ואז הפער במחיר הוא זול יותר, ואת זה המזיק משלם לניזק. ע"כ המשנה שם. נמצא שאנחנו מקילים על המזיק שלא ישלם את הנזק בפני עצמו אלא ביחס לשדה גדולה, וכמו כן כאן לא ישלם כמה שווה כל תמר בפני עצמו אלא כפי השווי של כל החביצא.

קושיא על שמואל: **למימרא דסבר שמואל דין הדיוט לאו כדין גבוה דמי?** וכי שמואל סובר שדין הדיוט אינו כדין הקדש? והרי למדנו במשנה במס' מעילה - גזבר של הקדש שנטל אבן או קורה של הקדש, לא מעל, לפי שממילא הם כבר נמצאים ברשותו ובזה שהוא נטל אותם הוא לא עשה שום שינוי. אבל אם הוא נתן אותם לחבירו, הגזבר מעל כיון שע"י שנתנם לחבירו הם יצאו מרשות הקדש לחולין, אבל חבירו לא מעל לפי שלאחר שהוציאם הגזבר לחולין הם כבר שלו. ואם בנה הגזבר

את האבן בתוך ביתו לא מעל (ומדובר שהניחה מעל גבי ארובה שלא עשה בה שום שינוי), אלא אם דר תחת האבן בשיעור של שווה פרוטה. ע"כ המשנה שם.

ויתבי רבי אבהו: וישב רבי אבהו לפני רבי יוחנן ואמר בשם שמואל - מכך שאם דר תחתיה מעל למרות שעשה זאת ללא דעת ההקדש, מוכח שכמו כן הדר בחצר חברו שלא מדעתו צריך לשלם לו שכירות (למרות שהחצר לא מיועדת להשכרה ש'זה נהנה וזה לא חסר'), שהרי לגבי אבן של הקדש המשנה אומרת שאם דר תחתיה ללא ידיעת ההקדש חייב לשלם להקדש. ומכך ששמואל אמר 'זאת אומרת' נמצא שהוא משווה את דין הדיוט לדין הקדש, וא"כ קשה מדוע לגבי חביצא הוא אמר שדינם שונה זה מזה.

תירוץ: (א"ל רבי יוחנן) הדר ביה שמואל מההיא: שמואל חזר בו ממה שאמר שם לגבי אבן של הקדש, ובאמת סובר שאין דינם שווה.

קושיא: וממאי דמההיא הדר ביה, דלמא מהא הדר? ומנין שהוא חזר בו ממה שאמר שם לגבי אבן של הקדש, אולי הוא חזר בו ממה שאמר כאן לגבי חביצא?

תירוץ: לא, מההיא הדר ביה! מסתבר שהוא חזר בו ממה שאמר שם לגבי אבן של הקדש! וכפי שאמר רבא - שימוש בהקדש שלא מדעת ההקדש הרי הוא כמי שהשתמש בהדיוט מדעת הבעלים, לפי שכל אחד יכול להשתמש ולמעול בהקדש ואין מי שימחה בו, והתורה אמרה שמי שמשתמש בהקדש מועל, ורק הקב"ה יודע שהוא מעל, ונמצא שאי אפשר להביא ראיה מהקדש לדר בחצר חבירו שלא מדעתו, כי הנהנה מהקדש דומה לדר בחצר חבירו מדעתו, שהרי הקב"ה יודע, וא"כ מסתבר שחזר בו שמואל ממה שאמר שם לגבי אבן של הקדש.

*

אמר רבא: נושאי משאות (= סבלים) ששכרו לחנווני חבית של יין, וביום השוק היא נמכרת בחמש זוז, ובשאר הימים בארבע, אם הם משלמים לו לפני יום השוק יכולים להחזיר לו חבית של יין למרות שכעת היא שווה רק ארבע זוז, כיון שהחנווני יכול למוכרה בחמש זוז כשיגיע יום השוק. אבל אם הם משלמים לו בשאר הימים שלאחר יום השוק, עליהם לשלם לו חמש, ואינם יכולים להחזיר לו חבית (שכעת שווה ארבע), לפי שהחנווני יכול לומר להם 'אם היתה לי חבית ביום השוק הייתי מוכרה בחמש'.

ולא אמרן: ומה שאמרנו שעליהם לשלם לו חמש (אם הם משלמים לו בשאר הימים שלאחר יום השוק), זה רק כשאינן לחנווני יין למכור, שאז בוודאי אם היו מחזירים לו לפני יום השוק היה מוכרה בחמש, אבל אם היה לו יין למכור ולא מכרו ביום השוק, הרי גילה את דעתו שלא היה מוכרה ביום השוק, וא"כ יכולים להחזיר לו חבית יין (שכעת שווה ארבע).

ומנכי ליה אגר טירחיה: וגם כשהם משלמים לו חמש, על החנווני להפחית להם את שכר הטירחה שלו, כלומר כמה היה מוכן להפסיד כדי לשבת בטל ולא לטרוח ולמכור בכל פעם מעט יין.

דמי ברזנייתא: וכן עליו להפחית להם את דמי עשיית הנקב בחבית, כלומר שאם החבית לא היתה נשברת היה עליו לשלם לאומן שעושה נקב בחבית, וכעת שנשברה לא צריך לשלם לו. [רש"י מביא ג"י נוספת: **ודמי כרזנייתא**, דהיינו שהיה עליו לשלם לאדם שיכריז בשווקים וברחובות 'פלוני מוכר יין בביתו'].